

ՈՒՂԵՂԱՅԻՆ ԳՐՈՅԸ ՈՐՊԵՍ ԿՐԵԱՏԻՎ ՊՈՏԵՆՑԻԱԼԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱ

Բառարանում գտնում ենք ուղեղային գրոհի հետևյալ բացատրությունը. «Ստեղծագործական ակտիվության և արդյունավետության խթանիչ մեթոդ, խորհրդակցությունների անցկացման տեխնիկա. որի ընթացքում խումբը ձգտում է գտնել կոնկրետ խնդրի լուծում մասնակիցների կողմից սպոնտան առաջարկված բոլոր մտքերի կուտակման միջոցով»: (4 էջ 218) Եթե փորձենք միավորել տարբեր աղբյուրներից վերցված մոտեցումները, ապա կարելի է տալ հետևյալ ձևակերպումը՝ «Ուղեղային գրոհ»-ը խմբային կրեատիվ մտածողության գործընթաց է, իսկ ավելի ճիշտ խմբից կարճ ժամանակահատվածում մեծ քանակությամբ մտքեր ստանալու մեթոդ: Որպես նորմա համարվում է 1,5 ժամում (2 ակադեմիական ժամ) մոտ հարյուր նոր մտքերի գեներացիան: (2)

Առաջին անգամ «Ուղեղային գրոհը» բնութագրվել է Ալեք Օսբորնի «Applied Imagination» գրքում, (Alex Osborn, 1953): Օսբորնը պնդում էր, որ ծնվող մտքերի քանակության հետ գիտակցաբար գործառնելու համար երկու սկզբունք կա. հետաձգված քննադատական գնահատման և առաջարկված մտքերի քանակության ավելացումը բերում է որակական փոփոխության:

Նա ձևակերպել է ո

ւղեղային գրոհի անցկացման հետևյալ կանոնները.

✓ միջոցառումը պետք է անցնի ոչ ֆորմալ միջավայրում,

✓ պետք է դրդել մասնակիցներին ազատ ինտելեկտուալ ինքնաարտահայտման,

✓ ոչ ոք չի կարող քննադատել մյուսների մտքերը,

✓ ինչքան անհավանական է առաջարկված գաղափարը, այնքան լավ,

✓ խմբին հետաքրքիր է մասնակիցներից յուրաքանչյուրի կարծիքը,

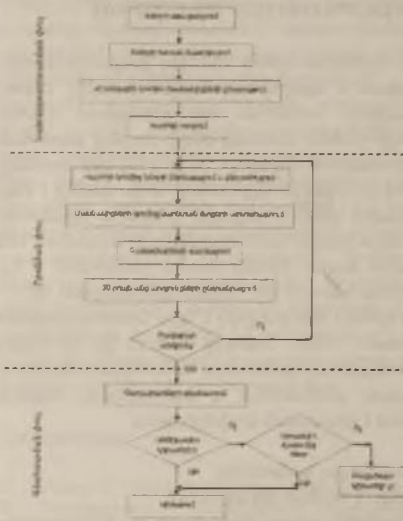
✓ բոլոր մասնակիցներն ունեն հավասար կարգավիճակ: (1, 2)

Ուղեղային գրոհի կազմակերպման մի քանի ձևեր կան: Կներկայացնենք Օսբորնի կողմից առաջադրված դասական տարբերակը: Այն ընդգրկում է մի քանի փուլ:

1. Նախապատրաստում: Խնդրի ընտրություն և նրա մշակում անհատական ռեակտիվ միջոցներով: Այսպիսի նախապատրաստական աշխատանքը հնարավորություն է տալիս մենեջերին գնահատել խնդրի էությունը և

հետևություններ անել խմբային աշխատանքի հիմնական ուղղությունների վերաբերյալ: Այս փուլի ավարտին կազմվում է կրեատիվ աշխատախումբը:

2. Ուղեղային գրոհի գործընթացը: Ներածական՝ մոտ 15 րոպե: Վարողը նշում է մեթոդի էությունը, բացատրում է կանոնները և հայտարարում խնդիրը: Խնդիրը գրառվում է գրատախտա-կին: Վարողը բացատրում է ընտրված թեմայի առաջադրման պատճառը, ապա խնդրում մասնակիցների առաջադրել խնդրի ձևակերպման իրենց տարբերակները, որոնք նույնպես գրառվում են գրատախտակին:

Ստեղծելի գեներացիա: Մասնակիցները ազատորեն արտահայտում են իրենց մտքերը: Երբ տեղի է ունենում դադար, վարողը խնդրում է նայել գրատախտակին և փոքր-ինչ մտածել: Ապա բաժանվում են

ենթահարցադրումներով թերթիկներ:

3. Ամփոփում, որը կարող է լինել երկու տիպի.

Սխեմա 1

➤ «Դասական» տարբերակ. վարողը շնորհակալություն է հայտնում մասնակիցներին և հայտնում, որ առաջադրված մտքերը կտրամադրվեն մասնագետների, որոնք կգնահատեն նրանց առաջարած մտքերը գործնական կիրառման տեսանկյունից:

➤ «Հեշտացված» տարբերակ, որի ժամանակ հենց մասնակիցների կողմից էլ կատարվում է մտքերի գնահատումը: (2)

«Ուղեղային գրոհի» գործընթացի ալգորիթմը պատկերված է սխեմա 1-ում.

Փորձենք ձևակերպել արդյունավետ «ուղեղային գրոհի» 10 չափանիշներ:

1. Խումբը կազմված է 6-12 հոգուց: Եթե մասնակիցները շատ են, ապա նպատակահարմար է բաժանել նրանց երկու խմբի, եթե քիչ, ապա գրոհի արդյունավետությունը ամենայն հավանականությամբ ցածր կլինի: Հրավիրեք

տարբեր մարդկանց, անպայման չէ. որ նրանք մասնագետ լինեն տվյալ ոլորտում. կարևոր է, որ լինեն վառ, հետաքրքիր, աշխույժ մարդիկ:

2. Մասնակիցներից մեկը (ոչ ղեկավարը) ընտրվում է վարող, որի խնդիրն է հետևել կանոնների պահպանմանը:

3. Եվս մեկը ընտրվում է գաղափարների նշան համար: Բոլոր արտահայտված մտքերը պետք է գրի առնվեն: Զուգահեռ կարելի է նաև աուդիոձայնագրություն վարել:

4. Եթե խմբի անդամները ծանոթ չեն տեխնիկայի հետ, օգտակար կլինի սկզբում անցկացնել 10 րոպեանոց սեանս պարզ թեմայի շուրջ:

5. Թույլատրված է ցանկացած միտք, նույնիսկ անենատարօրինակ և ծիծաղելի: Արգելված են միայն արտահայտությունները, ինչպիսիք են՝ «գումարը չի բավարարի», «ղեկավարությունը չի ընդունի» և այլն:

6. Գրոհի ժամանակ մասնակիցները մի կողմ են դնում բոլոր պաշտոնական իրավասությունները: Ղեկավարը ավելի լավ է նույնիսկ չնստի սեղանի շուրջ և գնահատականներ տա:

7. Հարկավոր չէ խորանալ առաջարկված գաղափարի զարգացման մեջ, բավարար է միայն այն ձևակերպել:

8. Տևողությունը 20-30 րոպե: Ցանկալի է գրոհն ավարտել ակտիվ փուլում և չսպասել լիովին անկման:

9. Ավարտին գաղափարների ցանկը տրվում է մասնակիցներին, որպեսզի նրանք կարողանան ավելացնել մտքեր, որոնք հաճախակի առաջանում են ավարտից հետո:

10. Ղասակարգումը, զարգացումը և գնահատումը իրականացվում է ավելի ուշ և ցանկալի է մեկ ուրիշ խմբի կողմից: (5)

Հատկապես իր, թվում է թե, հեշտությամբ և մատչելիությամբ ուղեղային գրոհը դարձավ տարածված: Սակայն գրականության մեջ բացակայում է ուղեղային գրոհի լիարժեք մեթոդական բնութագրումը, որը թույլ կտար սովորական մարդուն այն օգտագործել ստեղծագործական խնդիրների լուծման համար: Բացի «մտածել օրիգինալ», «իրաժարվել ստերեոտիպներից» կոչերից աղբյուրներում չեն առաջարկվում միջոցներ, թե ինչպես ազատվել այդ ստերեոտիպներից, որոնք ենթագիտակցություն են խրվել դեռևս մանկուց:

Սիա այց բացը լրացնելու համար անհրաժեշտ է նաև անդրադառնալ այն սխալներին, որոնք առավել հաճախ են համղիպում ուղեղային գրոհի անցկացման ժամանակ:

➤ Բարդ խնդիրը չի բաժանվում ավելի պարզ մասերի:

Օրինակ եթե խնդիրը ձևակերպվի այսպես՝ «Ինչպես հաղթել ընտրությունների ժամանակ», ապա արդյունքում կստացվի մոտավորապես հետևյալը՝ «իրականացնել հեղափոխություն»: Սակայն եթե խնդիրը բաժանել մասերի և մաս առ մաս ենթարկել գրոհի, ասենք՝ «Ինչպե՞ս գտնել հովանավորներ».

«Ինչպե՞ս կազմակերպել քարոզիչների աշխատանքը», «Ինչպե՞ս պայքարել հակառակորդի սև PR ծրագրի դեմ», ապա կստափի լիովին այլ արդյունք: Ուղեղային գրոհը, հավանական է, արդյունավետ է ավելի պարզ, մեկ-երկու քայլ խնդիրների դեպքում:

➤ «Տաքացման» բացակայությունը:

Բավարար չէ վարողի պարզապես արտահայտությունը՝ «Մենք սկսում ենք ուղեղային գրոհը» և թեմայի ներկայացումը: Անհրաժեշտ է մասնակիցների «տաքացում» և սոցիալական դիրքերի հավասարեցում: Մասնագետները օրինակ խորհուրդ են տալիս հանգցնել լույսը, գրոհն անցկացնել (եթե հնարավոր է) գիշերը, գրոհից առաջ բոլոր մասնակիցներին տալ 30 գրամ լավ կոնյակ (Սա լիովին լուրջ): Կան մեծ կազմակերպություններ, որտեղ կրեատիվ մենեջերը վերցնում է գումար և «տաքացման» ժամանակ ամեն արտահայտած մտքի հեղինակին տալիս սիմվոլիկ գումար: Արդյունքում ստեղծվում է անկաշկանդ մթնոլորտ, որից հետո սկսում է բուն գրոհը:

➤ Մի շարք աղբյուրներում նշվում է այն, որ պետք է նախ և առաջ մշակել խիստ կանոնակարգ: Ասենք կամ մասնակիցները արտահայտվում են հերթականությամբ, կամ վարողն ինքն է խոսք տրամադրում: Սխալ է: Մասնագետների վկայությամբ, գրոհը համարվում է սկսված, երբ մասնակիցները սկսում են իրար ընդհատելով գոչել: Ընդ որում գոռում են մոտավորապես այս. «Պատռված կոշիկ...», «Յեռախոսային խցիկ ...», «Ռեսստորան կոշիկի ձևով ...» և նման այլ չկապակցված մտքեր: Սա հենց նշանակում է, որ գրոհի նպատակը կատարված է՝ ենթագիտակցությունը ճեղքված է, և այս պարագայում ցանկացած ռեզլանենտ արմատապես կսպանի ողջ գործընթացը:

➤ Ստացված գաղափարների վերլուծության բացակայություն:

Ենթադրենք գրոհը արդյունավետ ավարտվել է, և մենք ստացել ենք ինչ-որ բավարար քանակի աղեկվատ մտքեր: Կարելի է օգտագործել հետևյալ պարզ տեխնիկան: Ընդունենք, որ գրոհի արդյունքում ստացվել են 3 գաղափարներ, մենք կազմում ենք հետևյալ աղյուսակը, որտեղ դիտարկվում են մտքերի համադրությունները:

	Գաղափար 1	Գաղափար 2	Գաղափար 3
Գաղափար 1			X
Գաղափար 2	X		
Գաղափար 3			X

Հավանական է ոչ բոլոր համադրությունները հաջող կլինեն, սակայն այսպիսի մեխանիկական միջոցով հնարավոր է ստանալ մի շարք որակապես նոր լուծումներ: (6)

Սրանք էին այն հիմնական գաղափարները, որոնց շուրջ կառուցվում է «ուղեղային գրոհ»-ի կրեատիվ մեթոդը, որն իր կենդարյա պատմության ընթաց-

քում հասցրել է լայն տարածում գտնել և համարվում է մտքերի գեներացիայի դասական տեխնոլոգիա:

Արդյոք կրեատիվ տեխնիկայի շարունակական կիրառման ժամանակ փոխվում է անձը՝ անձի անհատական առանձնահատկությունները, կրեատիվ պոտենցիալը, մտածողական ոճերը և արդյոք դրանք ինչ-որ կերպ ազդում են խմբային գրոհում անձի մասնակցության և ընդհանուր գրոհի արդյունավետության վրա, այս ուղղությամբ բացակայում են փորձարարական հետազոտությունները:

Սիա թե ինչու մենք որոշեցինք ուսումնասիրել կրեատիվ աշխատանքի մասնակցի անձը՝ նրա կրեատիվ պոտենցիալի փոփոխությունները ուղեղային գրոհի ոչ միանգամյա կիրառման ժամանակ:

Հետազոտության ընտրանքը - աշխատանքը կազմակերպեց երկու խմբերում.

➤ Երիտասարդ ֆիզիկոսներ - ԵՊՀ Ֆիզիկայի ֆակուլտետի առաջին կուրսի հատուկ խումբ

➤ Երիտասարդ չախմատիստներ - Շախմատի ակադեմիայի սաներ:

Յուրաքանչյուր խմբում ընդգրկված էին 10 մասնակիցներ:

Հետազոտության նպատակը - ուսումնասիրել անձի կրեատիվ պոտենցիալի փոփոխությունները ուղեղային գրոհի մեթոդով շարունակական աշխատանքի ժամանակ:

Հետազոտության օբյեկտը - ուսումնասիրվել են հետևյալ արդյունքները.

➤ անձի կրեատիվ պոտենցիալը (ըստ Տորրենսի), որը հետևյալ հատկությունների հանրագումարն է. *հնարամտություն, միավորման ընդունակություն, ոչ ստանդարտ մտածողություն, ազատ զուգորդումների ստեղծում*: Կրեատիվ պոտենցիալը ուսումնասիրվել է թեստ-ռեթեստի միջոցով գրոհների սեանսներից առաջ և հետո: (3)

➤ Ուսումնասիրվել են նաև գրոհի քարտեզները և վեր հանվել այն փոփոխությունները, որոնք կատարվել են ամեն սեանսի արդյունքում:

Հետազոտության արդյունքների վերլուծությունը:

Աղյուսակ 1-ում համապատասխանաբար ներկայացվում են կրեատիվ պոտենցիալի թեստ-ռեթեստի միջին արդյունքները երկու խմբերում:

Աղյուսակ 1

<i>Ֆիզիկոսներ</i>					
	Հնարամտություն	Միավորման ընդունակություն	Ոչ ստանդարտ մտածողություն	Ազատ զուգորդումներ	Կրեատիվ պոտենցիալ
Թեստավորում	16	17	33	27	93
Ռեթեստավորում	16	18	35	34	104
<i>Շախմատիստներ</i>					
	Հնարամտություն	Միավորման ընդունակություն	Ոչ ստանդարտ մտածողություն	Ազատ զուգորդումներ	Կրեատիվ պոտենցիալ
Թեստավորում	15	18	25	25	83
Ռեթեստավորում	17	18	31	30	96

Ինչպես նկատելի է արդյունքներից երկու խմբերում էլ կրեատիվ պոտենցիալի ընդհանուր ցուցանիշը աշխատանքի ընթացքում աճել է՝ ընդ որում նույն քանակական չափով: Ավելի հետաքրքիր է դիտարկել թե կրեատիվ պոտենցիալի հատկապես որ բաղադրիչներն են փոփոխության ենթարկվել: Ինչպես նկատելի է արդյունքներից առաջին երկու ցուցանիշները (հնարամտություն և միավորման ընդունակություն) ավելի կայուն են և զարգացման չեն ենթարկվում, իսկ մյուս երկուսը (ոչ ստանդարտ մտածողություն և ազատ գուզողողումներ ստեղծելու ընդունակություն) զարգանում են՝ իրենց հերթին ապահովելով կրեատիվ պոտենցիալի աճը:

Եթե մենք անդրադառնում ենք խմբային մտային քարտեզների վերլուծությանը, ապա կարելի է գալ հետևյալ եզրակացություններին.

Գրոհի շարունակական սեանսների ընթացքում մասնակիցները սովորում են.

➤ խնդրի լուծման ընթացքում մտքի ընթացքը համծնել թղթին, կազմել անհատական մտային քարտեզներ,

➤ առաջարկված խնդրի շուրջ ծավալել խմբային մտային աշխատանք,

➤ նկատել միջխնդրային կապերը և դրանք պատկերավոր արտահայտել,

➤ դուրս գալ ունեցած գիտելիքների համակարգից և նույնիսկ չհիմնավորված, սակայն նոր մտքեր ծնել.

➤ կենտրոնական խնդրից ծնված հիմնական լուծումների տարբերակումներ կատարել,

➤ ինքնուրույն զարգացնել ամեն ենթախնդիր, սակայն հարկ եղած պարագայում մեկ ենթախնդրից հղում կատարել մեկ այլ ենթախնդրի.

Այսպիսով մենք ելնելով համաշխարհային կրեատիվ հոգեբանական հետազոտություններից և մեր վերլուծություններից՝ կարող ենք առաջարկել կիրառել «Ուղեղային գրոհ»-ի տեխնիկան՝ որպես կրեատիվ պոտենցիալի զարգացման մեթոդ:

Գրականություն

1. Альтшуллер Г. С. - Алгоритм изобретения. М. 1973г.
2. Грин Э. - Креативность в публичных релейсах, СПб, Нева 2003г.
3. Зиверт Х. - Тестирование личности, М. 1997г.
4. Психология, словарь – под ред. Петровского А. В, М 1990г.
5. <http://www.kolesnik.ru/2005/brainstorming>
6. <http://www.scottberkun.com/essays/essay34.htm>